

ТРИ ЕПІЗОДИ “УКРАЇНСЬКОГО” ЖИТТЯ РОАЛЬДА САГДЄЄВА

24-25 січня 2013 року в Інституті космічних досліджень РАН відбулася ювілейна зустріч науковців з нагоди 80-ліття від дня народження видатного вченого та громадського діяча, академіка РАН **Сагдєєва Роальда Зіннуровича** та наукова сесія, присвячена цій події. В заходах взяли участь відомі вчені, громадські та політичні діячі, зокрема **Роже Бонне** (Франція), **Д. Ломінадзе** (Грузія), **Р. Сюняєв**, **Є. Велихов**, **Є. Примаков**, **А. Акаєв**, **С. Хаджисєв**, **Ренат Сагдєєв**. Головуючий на засіданні академік РАН **Л. Зелений** зачитав вітання ювілярові, серед яких від президента НАН України **Б.Є. Патона**.

У вітальних промовах та наукових виступах відзначався великий внесок ювіляра у розвиток теорії ударних хвиль у плазмі, космічних досліджень та з ядерної фізики. Виступаючи на ювілейній зустрічі, я зосередив увагу присутніх на подіях, які пов'язують **Роальда Сагдєєва** з Україною:

Дорогий Роальде Зіннуровичу! Шановні колеги! Є така звичка — вітаючи ювіляра, говорити і про себе. Мій виступ не буде винятком з цього правила, і я відверто скажу чому. Завдяки Роальду Зіннуровичу (або просто Роальду, як його називали колеги) я пережив найцікавіші роки мого наукового життя. Я говоритиму про три епізоди “українського” життя Р.З. Сагдєєва.

Епізод перший (1982-1987). Кометний марафон.

Історія унікального космічного проекту “Венера-Галлей” (або скорочено ВЕГА) добре відома і сьогодні вже тут звучали її фрагменти. Я дозволю собі навести тільки одну цитату з моєї книги спогадів про керівника цього проекту Р.З. Сагдєєва: *“Блискучий фізик-теоретик Роальд Сагдєєв віддався справі організації проекту “ВЕГА” з великим піднесенням і я навіть сказав би з деякою долею артистизму, що і забезпечило його успішне завершення”. Не знаю, з яких мотивів Роальд Зіннурович в 1982 році запропонував мені очолити програму наземного забезпечення проекту “ВЕГА”. На відміну від попередніх радянських планетних місій на цей раз необхідно було виконати велику кількість астрометричних спосте-*

режень комети Галлея з метою уточнення її орбіти та забезпечення зближення до неї КА “ВЕГА” на відстань меншу за 10 тис. км”.

Не забувайте, що це були 80-ті роки ХХ ст. і такі “зближення” космічних апаратів (КА) з небесними об'єктами ще були екзотичними. До комети Галлея світова спільнота послала п'ять 5 КА (два радянські, два японські та один європейський — GIOTTO). Координатором цієї космічної ескадри була Міжагентська консультативна група (IACG), а координація наземних спостережень комети Галлея здійснювалася за програмою Міжнародної вахти комети Галлея (INW). В СРСР з ініціативи ГАО АН УРСР була розроблена Програма наземних спостережень комети Галлея (СОПРОГ). Було домовлено між СРСР та ЄС про обмін інформацією за проектами “ВЕГА” та “GIOTTO”, зокрема з метою забезпечення ще тіснішого зближення КА “GIOTTO” з кометою (програма PATHFINDER—ЛОЦМАН). Перша нарада з цієї програми відбулася в Києві в 1983 р. [фото 1].

З 1982 по 1987 рр. IACG регулярно кожного року проводила свої засідання та обговорювала хід виконання космічних місій (див. таблицю). Це були надзвичайно корисні зібрання, які деколи супроводжувалися цікавими несподіванками. Незабутніми були зібрання, які проходили 5-9 березня 1986 року в ІКД АН СРСР, нетерпеливе очікування зближення КА “ВЕГА” з кометою та перші історичні фотографії ядра комети Галлея.

Того ж року Р.З. Сагдєєв з сім'єю перебував у Києві. В ГАО АН УРСР відбувся унікальний футбольний матч — на третій день після Чорнобильської аварії [фото 2].

Засідання IACG:

Дата	Місце проведення
1982, листопад	с. Догобоко, поблизу Будапешта, УНР
1984, листопад	м. Таллін, СРСР
1986, березень	м. Москва, СРСР
1986, листопад	м. Мілан, м. Рим, Італія
1987, жовтень	м. Кіото, Японія

А згодом на все життя запам'яталася зустріч учасників програми ІНВ з Папою *Іваном Павлом II* у Ватикані.

Епізод другий (1998-1999 рр.). Мерилендські зустрічі.

У 1989 році Р. Сагдеев одружився з пані *Сюзан Ейзенхауер*, онучкою колишнього Президента США, та виїхав на постійне місце проживання до США і розпочав роботу в Мерилендському університеті.

Тут Р.З. Сагдеев створив групу своїх “космічних” однодумців, серед яких планетолог *Л. Мухін* і відомий експерт з телемедицини *А. Нікогоссян* (НАСА), приймав іменитих та молодих науковців з країн СНД, організовував спеціальні семінари. Гостями Р. Сагдеева були генеральний конструктор ДКБ “Південне” академік НАН України *С.М. Конюхов* [фото 4] і головний конструктор КБ-3 член-кореспондент НАН України *В.Й. Драновський* [фото 3] та інші українські науковці. Одним із завдань цих зустрічей була підготовка космічного проекту “SilkSat” (“Шовковий шлях”) спільно з космічними агентствами країн СНД.

Епізод третій (2000-2001 рр.). Знову на українській землі.

У справах реалізації “Мерилендських угод” щодо здійснення космічного проекту “Шовковий шлях” відбулися зустрічі з Р. Сагдеевим у Києві (ГАО НАН України [фото 5]) та Дніпропетровську (ДКБ “Південне” ім. М.К. Янгеля). Під час зустрічей з Президентом України *Л.Д. Кучмою*, президентом НАН України *Б.Є. Патонем* і міністром освіти і науки України *В.Г. Кременем* [фото 6] цей проєкт знайшов підтримку (на жаль, через низку об'єктивних причин здійснити його не вдалося).

На завершення висловлюю щирю вдячність Роальду Зіннуровичу за ті незабутні дні, коли нам пощастило співпрацювати та спілкуватися. Від наукової спільноти України бажаємо Вам довгих років творчого життя та доброго здоров'я, чекаємо на нові зустрічі з Вами та реалізацію нових міжнародних космічних проєктів!

Ярослав Яцків